

Фосфоангідритові безвишпалювальні в'язучі
д.т.н., проф. Сердюк В.Р., Боредький О.Й.

Розвиток індивідуального житлового будівництва в умовах сучасних економічних труднощів висуває перед промисловістю будівельних матеріалів необхідність орієнтації на виготовлення дешевих дрібно-розмірних стінових матеріалів. Зниження собівартості стінових матеріалів для потреб індивідуального малоповерхового будівництва можливе за рахунок використання безклінкерних та малоклінкерних низькомарочних в'язучих, виготовлених по енергозберігаючих технологіях з використанням техногенної сировини. Серед широкого спектру промислових відходів, які можливо використовувати в значній кількості при виробництві будівельних матеріалів, одне з перших місць посідають відходи паливно-енергетичного комплексу та хімічної промисловості, такі як золи і фосфогіпси.

Фосфогіпсові відходи являються побічним продуктом при виробництві фосфорної кислоти екстраційним способом. В залежності від температурно-концентраційних умов розкладання фосфатної сировини тверда фаза сульфату кальцію може бути представлена однією з трьох форм: дигідратом, напівгидратом або ангідритом. До недавнього часу в основному використовувались дигідратні режими виробництва екстраційної фосфорної кислоти, яка містить від 28 до 32 % P_2O_5 .

Для виробництва концентрованих фосфорних добрив необхідна фосфорна кислота високої концентрації, яка містить від 37 до 55 % P_2O_5 . Таку кислоту неможливо отримати при дигідратному режимі розкладання фосфатної сировини. Тому на сьогоднішній день все ширше використовуються ангідритні режими, які дозволяють отримувати фосфорну кислоту високих концентрацій (вміст P_2O_5 складає 50 - 60 %). При таких режимах виробництва фосфорної кислоти в

Безводний сульфат каль-
крати подібного продукту кристалізується дослідженнями [1-3] вивчено
що Бавтоточисльними способами безпосереднього використання фосфатів
різні напрямки та способи його в дурті продукти. Ангдритні режими
виробництва фосфорної кислоти поки що тільки впроваджуються на
хімічних підприємствах. Тому роботи, спрямовані на дослідження
можливості використання фосфатів для виготовлення булевель-
них матеріалів, мають значний науковий і практичний інтерес.

За хімічним складом (табл. 1) фосфатів відходи можна віднес-
ти до гіпсової сировини, оскільки вони на 80-95% складаються з сульфат-
ту кальцію. Однак, в силу особливостей їх отримання, мають ряд нега-
тивних факторів: підвищена вологість, наявність кислих залишків та ін.

Хімічний склад фосфатів відходів Вінницького ВО "Хіміпром"

Таблиця 1

Основні компоненти		Вміст, % по масі	
P_2O_5 (завальне)	0,5 - 1,5	фосфат-ангдрит	1,2 - 2,15
P_2O_5 (вожорозчинне)	0,1 - 0,7		0,5 - 1,6
CaO	22 - 23		31 - 33
SO_4	38 - 39		52 - 56
R_2O_3 (R=Fe+Al)	0,1 - 0,3		0,2 - 0,5
F	0,1 - 0,2		0,9 - 1,2
Вода гіроскопічна	21 - 29		18 - 22
Вода кристалогідратна	19 - 21		0,7 - 1,2

Фосфат-ангдрит Вінницького ВО "Хіміпром" переважно складається
са з безводного сульфату кальцію із незначним вмістом напівводного
гіпсу, який при змішуванні з водою не схвачується і не твердіє. От-

1% реактивно випинає на фізико-механічні властивості зразків. Це пояснює зростання показу 13 МПа, а на зразку 6,22 МПа. Збільшення кількості дозавки до 10! Зразки з дозавкою 5% лику електродифузії мають мінімум на пор-активаторів і фосфатдифузійну суміш прискорює її гідратцію.

Аналіз експериментальних досліджень показує, що введення дозавки

Дозавка	Літота поверхня, cm^2/l	SiO_2	Al_2O_3	F_2O	CaO	MgO	SO_3	K_2O	в.п.п.
3800	22,86	4,55	4,11	61,9	1,11	1,82	0,41	2,51	
4550	17,5	0,45	1,76	44,65	0,89	1,61	3,51	23,46	
Літота поверхня, cm^2/l									

Таблиця 2

Хімічний склад дозавки

фактору суміші

не ви входить до їхнього складу. Це підтверджується підвищенням рН води вмісту кислот за рвхнок обмінних реакцій з компонентів.

Введення дозавки в фосфатдифузійну суміш приводить до зня-

приведені в табл. 3.

збільшених умовах і випробувались через 7 діб. Результати випробувань вивчення дозавки активаторів. Відформовані зразки в якуючого твердин в лабораторному змшувачі з послідовним вве-тення дозавки приготування суміші передачала перемшування фосфо-фосфатдифузійного в якуючого проведені експериментальні дослідження

3 метою дослідження впливу дозавки-активаторів на міцність фос-

табл. 2.

в цих матеріалів виробництва клінкеру. Хімічний склад і літота поверх-фосфатдифузійної суміші вискоди-персн матеріали: портландцемент та піл сик-залив редоттних властивостей формочних сумішей нами використую-

В якості активаторів для прискорення гідратції фосфатдифузійну і

гідратується.

активаторів гідратується потенційним в якуючим, яке при введенні

рН-показник підвищується рН-добавки підвищується рН-фактор сумиш, і приводить до збільшення кількості кальцію сульфату кальцію при рН-середовища в межях 6,0-7,0. Найбільша швидкість гідратації сульфату кальцію при рН-середовища в

Таблиця 3
Мінімізуйте характеристики фосфогідратового в'язучого

Вид добавки, кількість, %	В, кл ³	R ⁷ ж, МПа	R ⁷ ст, МПа	Результати експериментальних досліджень показують, що в		
				Дози електрофільтрів	Лартманцемент	Вид добавки, кількість, %
5%	1570	6,22	13,0	15%	14,8	15%
10%	1410	3,03	5,60	10%	11,0	10%
15%	1380	1,28	2,40	5%	9,7	5%
				1520	4,12	1660
				1600	4,62	1600
				1660	5,01	1660

збільшеням кількості цементу міцність зразків зростає. Це пов'язано з тим, що крім гідратації ангітриту в роботу вступає і добувка цементу, яка спричиняє приріст міцності. Однак використання цементу в якості активатора твердіння фосфогідрату не рекомендується, оскільки на зразках спостерігається виступання солей калю та натрію.

Таким чином, фосфогідрит, знятий з фільтр-пресів, без додаткової підготовки має потенційні в'язучі властивості. В якості активатора рекомендується використовувати пил електрофільтрів пещей виробництва цементного заводу.

На основі фосфогідратового в'язучого можливо виготовляти будівельні матеріали та конструкції, які працюють в сухих умовах експлуатації. Використання виходів промисловості при виробництві будівельних матеріалів обумовлюється не тільки техніко-економічними, а й санітарно-екологічними аспектами. Важливою проблемою є будівельних виробництв фосфорисових виходів при виробництві будівельних матеріалів та конструкцій, які працюють в сухих умовах експлуатації.

тералів являється переведення водорозчинних залишків фтору у нерозчинні або малорозчинні сполуки.

Результати експериментальних досліджень [4, 5] свідчать, що введення добавки вапна в кількості, яка забезпечує підвищення рН глибшої нейтралізації водорозчинних домішок і перевести залишки фтору у нерозчинні сполуки.

Як видно із табл. 1 у фосфоангідриті міститься фтористих водорозчинних сполук в перерахунку на фтор майже на порядок більше ніж в фосфогіпсі - дигідраті. Це вказує на необхідність проведення досліджень виділення фтору з фосфоангідриту при використанні його у виробництві будівельних матеріалів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гердашевский П.Ф., Долгоров А.В. Производство гипсовых вяжущих материалов из гипсосодержащих отходов. - М.: Стройиздат. - 1987. - 225 с.
2. Фосфогипс и его использование / Под ред. С.Д. Эвенчика, А.А. Ноникова. - М.: Химия. - 1990. - 224 с.
3. Липшевич И.М. Эффективные строительные материалы на основе гипса и фосфогипса. - Минск: Выс. шк.; - 1989. - 160 с.
4. Сердик В.Р., Майх Мизхер. Фосфогипсовые отходы в производстве ячеистого бетона // Строительные материалы и конструкции. - 1993. - № 2. - С. 27-28.
5. Меркин А.П., Багдасаров А.С., Артомасов Б.А., Устименко О.В. Пенягипс на основе фосфогипса // Строительные материалы. - 1995. - № 4. - С. 13-14.